

УДК 81.161.2'276.6:61

Марія Тишковець, Ігор Драч

КОНТРОЛЬНІ РОБОТИ ЯК ВИД САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ У ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ) У МЕДИЧНОМУ ВНЗ

У статті обґрунтовано значення контрольних робіт як виду самостійної роботи для вивчення української мови (за професійним спрямуванням) студентами фармацевтичного факультету заочної форми навчання у вищому навчальному закладі медичного напрямку; визначено оптимальні завдання для написання таких контрольних робіт, а також звернуто увагу на методи і форми самостійного засвоєння мовних знань.

Ключові слова: контрольна робота, завдання контрольної роботи, самостійна робота, українська мова (за професійним спрямуванням), фахова мова медичного працівника.

Постановка наукової проблеми та її значення. Вивчення української мови професійного спрямування студентами медичних і фармацевтичних спеціальностей – один із найважливіших елементів у підготовці висококваліфікованих та конкурентноздатних фахівців. Перед викладачами медичних та фармацевтичних вищих навчальних закладів постає завдання не тільки докласти всіх зусиль для розвитку практичних професійно орієнтованих умінь майбутніх медичних працівників, але й підготувати студентів до мовленнєвої діяльності у фаховій сфері. Донині актуальним є методичне наповнення мовного курсу для студентів медичних закладів освіти.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Відповідні напрацювання здійснені насамперед викладачами гуманітарних кафедр ДВНЗ медичного та фармацевтичного напрямку України. Щороку проходять семінари-наради завідувачів кафедр української мови таких університетів, на яких обговорюють питання змістового наповнення та вдосконалення програм із дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням) у медичних ВНЗ, здійснюють моніторинг навчально-методичного забезпечення дисципліни, а також елективних курсів, визначають пріоритетні напрями підготовки навчальних посібників та методичних рекомендацій для забезпечення ефективного фахового викладання української мови, з'ясовують виховний потенціал мовних дисциплін та їхнє значення для процесу становлення майбутнього фахівця як свідомого громадянина своєї держави. Існує ряд посібників, підручників, збірників вправ, довідників, словників, зорієнтованих на вивчення української мови майбутніми лікарями і фармацевтами [2; 3; 4; 7; 10]. Однак особливої уваги потребує засвоєння української мови (за професійним спрямуванням) студентами заочної форми навчання. Адже обсяг часу, що відведений на

аудиторні заняття для таких студентів, значно менший порівняно із денною формою навчання, тому основна частина навчального навантаження для студентів фармацевтичного факультету припадає на самостійну роботу.

Мета нашої роботи – визначити оптимальні завдання для контрольних робіт з української мови (за професійним спрямуванням) для студентів фармацевтичного факультету заочної форми навчання, щоб вони могли самостійно засвоїти мовні знання.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Самостійна робота – необхідна органічна частина пізнавального процесу, що є методом навчання, видом навчальної діяльності, а також засобом навчання. Самостійна робота сприяє розвитку творчих здібностей особистості, забезпечує оптимальний режим роботи кожного студента згідно з його індивідуально-психологічними можливостями та ступенем підготовки. Як бачимо, мета самостійної роботи студентів заочної форми навчання – двоєдина: формування самостійності як риси особистості й засвоєння знань, умінь, навичок.

У загальній системі організації самостійної роботи студентів-заочників особливе місце займає контрольна робота з навчальної дисципліни. Контрольна робота студентів заочної форми навчання – це основна форма роботи студента над засвоєнням навчального матеріалу у міжсесійний період. Контрольні роботи виконують усі студенти заочної форми навчання самостійно.

Дидактичною метою контрольної роботи є не лише перевірка рівня засвоєння початкового матеріалу, але й закріплення отриманих теоретичних знань і набутих практичних навичок. Адже для успішного виконання контрольної роботи потрібно опрацювати і засвоїти певний обсяг програмового матеріалу навчального курсу. Окрім того, виконання контрольної роботи вимагає формування вмінь самостійно працювати з навчальною літературою.

Студенти фармацевтичного факультету заочної форми ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України» вивчають українську мову (за професійним спрямуванням) на першому році навчання. Для підвищення ефективності самостійної роботи і для допомоги студентам-заочникам у виконанні обов'язкової контрольної роботи з української мови (за професійним спрямуванням) на кафедрі української мови розроблено варіанти контрольних завдань [9].

Студенти заочної форми вивчають теоретичний матеріал, який розміщено на сайті університету, самостійно. Обсяг інформації, що міститься в ньому, оптимізований та адаптований для студентів зазначеної форми навчання. Майбутні провізори повинні засвоїти ті теоретичні засади культури мови, які, з одного боку, є найбільш важливими для майбутніх фармацевтів, а з іншого погляду, дозволять

повно розкрити зміст дисципліни. Тематика курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» така:

1. Сучасна українська мова як засіб професійного спілкування.
2. Мовні норми. Орфоепічні норми.
3. Історія розвитку української термінології. Терміни та номенклатурні назви у науковому стилі.
4. Морфологічні норми професійного спілкування.
5. Науковий стиль у фаховому мовленні. Структура та види наукового тексту.
6. Культура писемного ділового мовлення: загальна характеристика.

Як бачимо, опрацювання теоретичного матеріалу слугує підґрунтям для написання контрольної роботи. Студенти вивчать основоположні поняття з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)»; усвідомлять значимість державної мови у професійному спілкуванні; оволодіють основами фахової мови медичного працівника; удосконалять вміння та навички вільного володіння багатими виражальними засобами мови на всіх її рівнях; засвоять правила продукування та оформлення наукового тексту, основні принципи культури сприймання навчальної та наукової літератури, а також основні принципи оформлення різноманітної ділової документації, навчатися визначати види документів за найменуванням, походженням, призначенням, характеризувати їхні структурні ознаки. Отримані знання студенти заочного відділення можуть зреалізувати, виконуючи завдання контрольної роботи.

Контрольна робота з української мови (за професійним спрямуванням) для студентів-заочників фармацевтичного факультету складається з дев'яти завдань, кожне з них має 20 варіантів. Номер варіанта визначається порядковим номером у списку академічного журналу групи. Такий порядок визначення індивідуального набору завдань максимально знижує можливість механічного списування студентами завдань.

Зміст контрольних робіт охоплює всі розділи курсу, завдання побудовані так, що дозволяють максимально об'єктивно перевірити рівень мовної компетентності студентів.

Варіанти першого завдання вимагають не тільки знання теоретичного матеріалу, але й уміння аналізувати, порівнювати та узагальнювати вивчені відомості. Тому доречними у цьому завданні вважаємо такі питання:

- Основні ознаки літературної мови.
- Культура професійного мовлення – обов'язковий компонент фахової діяльності медичного працівника.
- Мова професійного спілкування як функційний різновид сучасної української літературної мови.
- Поняття паронімії. Пароніми у фаховій мові фармацевта.
- Поняття про лексикографію. Медичні словники та довідники.

- Шляхи підвищення особистої культури мовлення.
- Різновиди наукового стилю, їх характеристика.
- Український мовленнєвий етикет як виразник етнічної самобутності, модель універсальної мовної діяльності народу.
- Різновиди медичної професійної мови: мова медицини (медична наукова мова), медична розмовна мова, медична ділова мова, мова медичної реклами.
- Медична термінологія як складова частина української лексики.
- Етапи та шляхи розвитку української медичної термінології.
- Особливості інтонування в українській мові. Наголос.
- Публічний виступ як форма пропаганди медичних знань та ін.

Важливим у мовній практиці майбутніх фармацевтів є мовленнєвий етикет. «Відродження української духовності не можна уявити без уважного вивчення і застосування у професійній діяльності мовленнєвого етикету, що сформувався історично й передається від покоління до покоління як еталон ввічливої мовленнєвої поведінки народу, виразник людської гідності й честі, аристократизму духу» [5, с. 285]. Правила мовленнєвої культури втілені в системі стійких формул, своєрідних етикетних висловлень, визначених і запропонованих суспільством для ситуацій ввічливого контактування зі співрозмовником. До таких ситуацій у професійному спілкуванні провізорів належать: звертання до відвідувачів аптеки, привітання, знайомство, вибачення, подяка, співчуття, запрошення і прохання, згода, заперечення, несхвалення, висловлення прихильності, прощання та ін. Варіанти другого завдання контрольної роботи спонукатимуть студентів-заочників засвоїти такі формули мовленнєвого етикету і надалі послуговуватися ними у фаховій діяльності.

Виконуючи третє завдання контрольної роботи, студенти заочної форми навчання фармацевтичного факультету повинні опрацювати явище паронімії у фаховій мові медичного працівника. Пароніми – слова, близькі за звуковим складом і звучанням, але різні за значенням. Явище паронімії поширене як у науковому, так і в діловому мовленні. Необачне використання паронімів у професійному мовленні призводить до помилок, зокрема до невинуватної заміни одного слова іншим: *апендикс* (червоподібний відросток сліпої кишки людини та деяких тварин) й *апендицит* (запалення апендикса) [8, I, с. 54]; *бальзам* (1. Напіврідка запашна, з домішкою ефірних масел смола деяких рослин, що має застосування в техніці, медицині, парфюмерії, розчин рослинних смол в ефірному маслі; мазь, виготовлена з лікарських рослин: цілющий бальзам. 2. Цілющий засіб, що приносить полегшення, втіху, заспокоєння: бальзам для душі) і *бальзамін* (декоративна садова і кімнатна рослина з м'ясистим стеблом і яскравими квітами) [8, I, с. 98]; *гіпертонія* (підвищення кров'яного тиску, здебільшого в артеріях, що настає внаслідок деяких захворювань) [8, II, с. 72] і *гіпотонія* (зниження в людини напруження (тону) будь-якої тканини, органа, кров'яного тиску) [8, II, с. 73];

дистиляційний (призначений для дистиляції: дистиляційний апарат) [8, II, с. 286] і *дистильований* (те саме, що й очищений: дистильована вода) [8, II, с. 287]; *лікарняний* (прикметник до лікарня: лікарняний заклад, режим) [8, IV, с. 512], *лікарський* (прикметник до лікар: лікарський обхід, лікарська консультація, етика, таємниця), *лікарський* (який має лікувальні властивості: лікарські рослини, препарати) [8, IV, с. 513] та *лікувальний* (стосується лікування: лікувальне харчування, лікувальна фізкультура) [8, IV, с. 514]; *сердешний* (який викликає співчуття, бідолашний, нещасний: сердешна жінка, сердешний батько) [8, IX, с. 132] і *серцевий* (який стосується серця, його діяльності, пов'язаний з хворобами серця, їх лікуванням: серцевий м'яз, напад) [8, IX, с. 149] та ін. Від того, наскільки правильно і доречно дібрані слова, залежить точність і виразність мовлення майбутнього провізора.

Професійна діяльність медичного працівника вимагає знання результатів наукових досліджень у галузі медицини. Повноцінне навчання у вищій медичній школі, подальша продуктивна праця випускника не може відбуватися без розвиненої високої культури писемної наукової мови, без умінь продукувати і сприймати навчально-наукові тексти [10, с. 10]. Опрацювання медичної наукової літератури неможливе без знання вимог складання і читання бібліографічного опису. Ось чому у контрольній роботі запропоновано завдання – записати бібліографію відповідно до чинного стандарту. Майбутні фармацевти повинні належним чином оформити список літератури: пронумерувати подані варіанти за алфавітом, розставити відповідні розділові знаки, дотримуватися орфографічних норм, виявити допущені помилки. Зауважимо, що в цьому завданні запропонована бібліографія – це останні дослідження з культури мови, словники, а також література для вивчення української мови (за професійним спрямуванням) у вищих медичних закладах.

Серед спеціальних (фахових) компетентностей, які набувають фармацевти під час навчання у ВНЗ, виділяють здатність: 1) організовувати адміністративне діловодство, документування та управління якістю згідно з нормативно-правовими актами України; 2) використовувати у професійній діяльності знання нормативно-правових, законодавчих актів України та рекомендацій належних фармацевтичних практик; 3) здійснювати діяльність з розробки і оформлення документації щодо чіткої визначеності технологічних процесів виготовлення та виробництва лікарських засобів відповідно до правил належних практик [1, с. 2–3]. Тому у варіантах контрольних робіт подаємо завдання: напишіть визначення, реквізити і зразок вказаних документів (автобіографії, складної заяви, протоколу, пояснювальної записки і довідки, доповідної записки і доручення, розписки, звіту, скарги та ін.)

Значну увагу в контрольних роботах приділено засвоєнню мовних стереотипів комунікації медичного працівника, виправленню типових помилок у застосуванні цих стереотипів. Така робота сприятиме

оптимізації спілкування в медичній галузі, буде гарантом морального та фізичного здоров'я людей [10, с. 4]. Запропоновані завдання (написання правильних відповідників до мовних стереотипів, у яких порушені норми; пошук і виправлення помилок у реченнях) допоможуть студентам виявляти подібні огріхи у власному мовленні й уникати їх.

Останнє завдання контрольної роботи з української мови (за професійним спрямуванням) передбачає закріплення знань студентів фармацевтичного факультету з орфографії. Майбутні провізори удосконалять уміння правильно вживати велику літеру, розставляти у словах м'який знак, писати складні слова (медичні терміни) разом, окремо і через дефіс, утворювати назви мешканців чоловічої та жіночої статі країн і міст, відмінкові форми числівників, виправляти допущені помилки та ін.

Висновки дослідження. Отже, основним видом самостійної роботи студентів заочної форми навчання у медичному ВНЗ є контрольні роботи. Зміст запропонованих контрольних робіт охоплює всі розділи курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)», а їх завдання дозволяють підготувати студентів до мовленнєвої діяльності у професійній сфері та з'ясувати рівень їхньої мовної компетентності.

Список використаної літератури

1. Галузеві стандарти вищої освіти : Галузь знань 22 «Охорона здоров'я» 226 «Фармація» (другий магістерський рівень) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://education.tdmu.edu.ua/about/galuzevi-standarti-visoi-oseviti> (12.03.2017).
2. Золотухін Г. О. Фахова мова медика / Г. О. Золотухін, Н. П. Литвиненко, Н. В. Місник. – К., 2001. – 290 с.
3. Литвиненко Н. П. Тлумачний словник медичних термінів : рос., латин. та укр. мовами : для лікарів, науковців, студ. мед. навч. закл. / Н. П. Литвиненко, Н. В. Місник. – К. : Ірпін, 2010. – 848 с.
4. Лісовий М. І. Культура професійного мовлення : навч. посіб. [для студ. вищ. мед. навч. закл.] / М. І. Лісовий. – Вінниця : Нова книга, 2010. – 200 с.
5. Мельничук О. М. Український мовленнєвий етикет у мовній практиці медиків / О. М. Мельничук, Л. І. Сілевич // Матеріали Всеукраїнської навчально-наукової конференції з міжнародною участю «Досягнення і перспективи впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих медичних (фармацевтичному) навчальних закладах України», присвяченої 160-річчю з дня народження І. Я. Горбачевського (15–16 травня 201 р) : у 2 ч. / О. М. Мельничук. – Тернопіль : Укрмедкнига, 2014. – Ч. 1. – С. 285–286.
6. Російсько-українсько-англійський базовий словник студента-медика / за ред. Г. О. Золотухіна. – К., 2001. – 262 с.
7. Світлична Є. І. Фахова мова фармацевта : підручник / Є. І. Світлична, А. А. Берестова, О. О. Тележкіна. – Харків : Тім Пабліш Груп, 2012. – 260 с.
8. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР; Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1970–1980. – Т. 1–11.
9. Українська мова (за професійним спрямуванням). Контрольні завдання для студ. фармацевт. ф-ту (заоч. форми навч.) / [розроб. Тишковець М. П.]. – Тернопіль : ТДМУ, 2016. – 36 с.
10. Юкало В. Я. Культура мови : навч. посіб. [для студ. вищ. мед. навч. закл.] / В. Я. Юкало. – Тернопіль : Укрмедкнига, 1999. – 77 с.

Тишковец Мария, Драч Игорь. Контрольные работы как вид самостоятельной работы в изучении украинского языка (в профессиональном общении) в медицинском вузе. В статье обосновано значение контрольных работ как вида самостоятельной работы для изучения украинского языка (в профессиональном общении) студентами фармацевтического факультета заочной формы обучения в медицинском высшем учебном заведении. В предлагаемой работе определены оптимальные задания для таких работ: раскрыть сущность вопросов, предусматривающих закрепление знаний теоретического материала на указанную тему, умение его анализировать, сравнивать и обобщать изученные сведения; усвоить этикетные формулы и в дальнейшем использовать их в профессиональной деятельности; отработать явление паронимии в профессиональной речи медицинского работника; записать библиографию в соответствии с действующим стандартом; записать определения, реквизиты и образцы документов; подобрать правильные соответствия речевых стереотипов, в которых допущены нарушения норм; исправить орфографические ошибки.

Ключевые слова: контрольная работа, задания контрольной работы, самостоятельная работа, украинский язык (в профессиональном общении), профессиональная речь медицинского работника.

Tyshkovets Maria, Drach Ihor. Control Papers in Learning the Ukrainian Language (for Professional Purpose) at Medical University. The article highlights the value of control papers as kind of individual work in learning and teaching the Ukrainian Language (for Professional Purpose) for students of the Faculty of Pharmacy (correspondence form of training) at Higher Medical Educational Establishments. The emphasis is laid on the optimal tasks for medical students aimed at acquisition of knowledge of Ukrainian for professional purpose. The authors place importance on the following tasks as the most efficient: to reveal the essence of questions that provide consolidation of theoretical material knowledge on the indicated topic, to be able to analyze it, to compare and generalize studied information; to learn etiquette formulas and use them in future professional activity; to identify the phenomena of patronymic words in the professional language of medical worker; to write the bibliography according to the current standards; to write the definition, details and samples of documents; to choose correct equivalents to the language stereotypes, in which the norms are violated; orthographic tasks.

Key words: control papers, tasks of control papers, individual work, the Ukrainian Language (for Professional Purpose), medical worker's professional language.

Стаття надійшла до редколегії 28.03.2017